

gåva. Men Sigrid Millrath hade tillräcklig självkänsla för att också teckna sin egen "Life Story". Ur kulturhistorisk synpunkt har också de inledande avsnitten stort intresse, även om liknande uppgifter möter i andra memoarer. Det gäller skolgång, umgängesliv, fester, sommarvistelser. Man får en känsla av att det högborgerliga Stockholm utgjorde en värld för sig, som etnologerna ännu inte trängt in i på samma vis som t.ex. Angela Rundqvist ifråga om hovlivet.

Också i de självbiografiska avsnitten framträder Sigrid Millraths starka personintresse, och det måste ha krävt stor möda att identifiera alla de personer som ofta bara framträder som förbifladdrande namn. Ibland kan man tycka att det varit överflödigt att lämna biografiska notiser även om sådana personer som alltjämt figurerar i uppslagsverken. Men däremot är det till stor hjälp att Arne Biörnstad informerar om mindre kända personer. För recensenten var det t.ex. ytterst värdefullt att få veta att generalkonsuln Hugo Duhs uppträdde som Frödingrecitatör iförd värmlandsdräkt vid Skansens litterära aftnar. Jag har nyligen skildrat hans insatser för att rädda sina faders kyrka i norra Skåne, men ovetande om de impulser han måste ha fått genom kontakten med Skansen (N.-A. Bringéus, Rya gamla kyrka, 1993).

Vad som går förlorat genom memoarens när-synthet har Arne Biörnstad satt in i ett bredare samtids- och samhällsperspektiv i sin egen koncentrerade kommentar. Han summerar: "Framför kulliserna blev bilden /av Skansen/ av somliga tolkad som en njutning för över- och medelklassen. Det skulle ta ännu några årtionden innan alla blev delaktiga och mer överens om prestationen. Men grunden var lagd av Artur Hazelius och hans många medarbetare, av vilka Sigrid Millrath var en som förtjänar att bli hågkommen." Nog borde Arne Biörnstad överväga om det inte också är hans uppgift att skriva biografien om Artur Hazelius.

Nils-Arvid Bringéus

Bertil Rehnberg och Lilian Kulvéen Rehnberg: Julkrubban berättar. Kulturarv och budskap i en helgtradition. Göteborgs stiftshistoriska sällskap. Tre Böckers Förlag AB. Göteborg 1995. 63 s., ill.

Svenskt kyrkoliv präglas för närvarande även påtagligt medeltidsrenässans i den meningen att man på bred front börjar återuppliva och tillägna sig den medeltidalturgins och kyrkokonstens symbolspråk. Den konstvetenskapliga forskningen lyfter jämsides härmed fram och tolkar de bevarade resterna av medeltidsarvet. Lena Liepes minutiösa inventering av träskulpturen i Skåne är det senaste exemplet. Det är likväl påtagligt att det främst är plastiska figurer med anknytning till Jesu lidande och död som bevarats till våra dagar. Några figurer av och med Jesusbarnet i krubban har veterligen inte tillkommit. Detta kan inte vara någon tillfällighet. Fokuseringen på Jesu födelse inom träskulpturen måste uppenbarligen hänga ihop med motreformationen, som med Bayern som centrum tog träskärarkonsten och de plastiska figurerna i sin tjänst i utomordentligt hög grad. Mycket av vad vi idag förknippar med katolsk fromhet är ett arv från motreformationen och barocken. Det är lättförståeligt att detta på evangeliskt område isin tur medför en starkt negativ hållning till de plastiska figurerna.

Hur gick det då till att julkrubban lyckades bryta konfessionsgränserna? Ett svar på denna fråga lämnar f. lektorn, teol. dr Bertil Rehnberg i en vacker publikation med rubriken "Julkrubban berättar. Kulturarv och budskap i en helgtradition". Rehnberg för oss tillbaka till Tyskland, men till en helt annan, av luthersk pietism präglad miljö, med ett flertal smältdeglar i de anstalter som växte upp inom den inre missionen: Wicherns Rauhes Haus utanför Hamburg, Theodor Fliedners Kaiserswerth liksom von Bodelschwings Bethel vid Bielefeld är välbekanta. Till dessa lägger Rehnberg nu även en räddningsanstalt grundad av Johann Daniel Falk i Weimar, Wilhelm Löhes Neuendettelsau i Bayern, och inte minst Gustav Jahns Züllchow vid Stettin. Julkrubban blev både ett instrument i julens fromhetsliv och ett försörjningsmedel för de intagna pojkar i de olika räddningsanstalterna. Men kyrkohistorikern Bertil Rehnberg sätter samtidigt in julkrubban i en teologisk ram. De ledande gestalterna inom den inre missionen tog upp kampen mot lidandet och nöden mot en trosbakgrund, där världsförloppet framstod som en dramatisk strid mellan Guds rike och syndens rike. I det skeendet avtecknade sig för dem särskilt två punkter: Guds människoblivande och Kristi förväntade återkomst.

Under 1800-talet var de svenska kontakterna med Tyskland livliga. Rehnberg visar att sedermera biskopen Ullman, med västsvenskt ursprung, var en julkrubbans traditionsförmedlare (på liknande sätt som jag tidigare visat beträffande skörde gudstjänsten). Men på ännu närmare håll har Rehnberg funnit en förmedlare i sin egen mor, grosshandlaredotter från Uddevalla (1884–1972), som gick i tysk flickpension innan hon blev prästfru i Göteborgs stift. Fastän Västsverige visar en tydligt negativ hållning mot kyrkliga innovationer har julkrubban tidigt omfattats med intresse i prästerliga kretsar och t.o.m. i Stiftstidningen finner man 1924 en annons om "julbordspjeser från Tyskland" till salu på tidningens expedition. Uppenbarligen fanns det dock en distans mellan hemmens (prästgårdarnas) utsmyckning och kyrkornas, ty här hade ännu vid min kartläggning 1962 julkrubban ingen stark ställning i Göteborgs stift (7,9% mot 34,7 i Stockholms och 21,5% i Lunds stift). Rehnberg framhåller också den speciella terminologin. I Västsverige talade man om "julbord" istället för "julkrubba". Det är inte bara den heliga familjen vi möter på de rikt dekorerade julborden utan en rad andra bibliska gestalter.

Den utomordentligt fylliga käll- och litteraturförteckningen (som även tar upp artiklar i dagstidningarna) ökar ytterligare värdet av Bertil Rehnbergs framställning. Men skriften har samtidigt tillrättalagts för att visa julkrubbans fortsatta pedagogiska värde. Bertil Rehnbergs syster, barnpedagogen Lilian Kullvén Rehnberg har nämligen beskrivit hur julkrubban i barndomshemmet i Morlanda prästgård gestaltats och fungerat under fyra generationer. Hon återberättar evangeliet om Jesu födelse för förskolebarn med utgångspunkt från denna rikt gestaltade julkrubba. Genom vackra färgbilder av Håkan Berg (vars namn borde funnits på titelsidan, eftersom det otvivelaktigt är hans bilder som kommer att sälja boken) belyses julbordets rika innehåll. Särskilt uttrycksfull är änglaskaran som slagit sig ner i en taggig, västsvensk enbuske!

Genom Bertil Rehnbergs historiska ramberättelse och Lilian Kullvén Rehnbergs pedagogiska case study förmedlar skriften både ett kulturarv och ett levande budskap.

Nils-Arvid Bringéus

Fiskafänge och fiskares samtal. Av *Petar Hektorović*. Svensk tolkning av Ulla-Britt Frankby, Gunnar Jacobsson, Bengt A. Lundberg. Bokförlaget Renässans. Göteborg 1994. 141 s.

Den folkliga diktningen på sydslaviskt område har länge haft en framträdande roll som studieobjekt inom den folkloristiska forskningen, särskilt genom Milman Parrys och Albert B. Lords undersökningar. Dessa var som bekant epokgörande för förståelsen av hur den muntliga diktningen i bunden form kan framföras och traderas.

Även rent litterärt har den sydslaviska folkdikten varit viktig, och då inte minst som förebild: på vårt språkområde bland annat för Runeberg i hans "Idyll och epigram".

Därför bör det vara av betydande intresse att ett klassiskt serbo-kroatiskt diktverk med delvis folkloristiskt innehåll nu för första gången har blivit tillgängligt på svenska. Det är den berättande dikten "Fiskafänge och fiskares samtal" av Petar Hektorović. Författaren var en förmögen adelsman som levde på ön Hvar utanför den dalmatiska kusten 1487–1572. Han var en renässansperson med en för tiden sällsynt djup och mångsidig bildning. Det nu översatta diktverket räknas som det mest originella inom den dalmatiska litteratur på folkspråket, som just under 1500-talet fick ett märkligt uppsving.

Översättningen eller snarare tolkningen har utförts av Ulla-Britt Frankby, Gunnar Jacobsson och Bengt A. Lundberg. Uppgiften har inte tillhört den lättaste. Den långa dikten är i huvudsak skriven på cakavisk dialekt, en variant av serbokroatiska. Vermåttat är svårt att återge på vårt språk: en tolvstavig syllabisk vers med mittcesur och såväl inre som yttre rim. Översättarna har i stället valt orimrad fyrfotad amfibrack, som de har ansett ligga originalet tillräckligt nära, samtidigt som formen är lämplig för att återge det rika berättarflödet i dikten. Originaltexten kan läsas parallellt med tolkningen.

Titeln på dikten anger dess båda konstfullt sammanflätade huvudmotiv. Samtidigt som dikten skildrar en tredagars fiskefärd, vilken enligt uppgift skall ha företagits sommaren 1555, refererar den två fiskares "samtal", det vill säga hur de växelvis framför folkligt traditionsstoff inför sin husbonde.

Vi stiftar här bland annat bekantskap med fyra folksånger, i uppteckningar som är de första i sitt slag på serbokroatiska. Två av dem är episka kväden av ålderdomlig typ som kallas "bugarstića".

Vidare förekommer i denna poetiska kortroman en stor mängd gåtor om människan och